

Täysistunto

Torstai 8.12.2022 klo 15.59—20.08

16. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Hallituksen esitys HE 220/2022 vp

Valiokunnan mietintö HaVM 30/2022 vp

Ensimmäinen käsittely

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Ensimmäiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 16. asia. Käsittelyn pohjana on hallintovaliokunnan mietintö HaVM 30/2022 vp. Nyt päätetään lakiehdotusten sisällöstä. — Avaan yleiskeskustelun. Edustaja Rantanen, Mari, olkaa hyvä.

Keskustelu

18.58 **Mari Rantanen ps** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Esittelen tässä hallintovaliokunnan mietinnön.

Tässä esityksessä ehdotetaan muutettaviksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttopolitiikassa annettua lakia sekä sosiaalihuoltolakia.

Hallintovaliokunta pitää mietinnössään tärkeänä, että ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää kehitetään, ja samalla valiokunta tähdentää, että rikosvastuun tulee toteutua ihmiskaupparikoksissa nykyistä tehokkaammin. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kautta saatava apu kytkeytyy nykyisessä sääntelyssä rikosprosessiin ja sen lopputulokseen, mitä ei saadun selvityksen mukaan voida pitää kaikilta osin perusteltuna. Osa ihmiskaupan uhreista voi tämän vuoksi jäädä ilman vastaanottolain mukaisia auttamistoimia, vaikka niille olisi tarvetta.

Ehdotettujen vastaanottolain muutosten pääasiallisena tarkoituksena on heikentää hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti ihmiskaupan uhrien auttamisen ja rikosprosessin välistä yhteyttä. Tavoitteena on, että ihmiskaupan uhrien auttamistoiminta on jatkossa itsenäinen ja erillinen kokonaisuus suhteessa rikosprosessiin. Keskeisenä tavoitteena on parantaa ihmiskaupan uhrin asemaa, ja muutoksilla pyritään edistämään ihmiskaupan ilmituloa, uhrien ohjautumista avun piiriin ja siten osaltaan myös rikosvastuun toteutumista.

Valiokunta pitää hallituksen esityksen tavoitteita kannatettavina. Rikosprosessin ensisijaisena tavoitteena on rikosvastuun toteutuminen, kun taas ihmiskaupan uhrien auttamisen tulee perustua uhrin tilanteeseen ja auttamistoimien tarpeeseen.

Edellä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi hallituksen esityksessä ehdotetaan muutoksia vastaanottolain ihmiskaupan uhrin tunnistamista, uhrille annettavaa toipumisaikaa ja sen oikeusvaikutuksia sekä auttamisjärjestelmästä poistamista koskevaan sääntelyyn.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 136/2022 vp

Vastaanottolakiin ja henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annettuun lakiin ehdotetaan tehtäväksi myös muutokset, jotka johtuvat sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun siirtymisestä kunnilta hyvinvointialueille vuoden 2023 alussa. Samalla ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tiedonsaantioikeuksia täsmennetään. Sosiaalihuoltolain 11 §:n muutoksella pyritään tehostamaan ihmiskaupan uhrien auttamista hyvinvointialueilla.

Hallintovaliokunnan mietintö toteaa, että hallituksen esityksessä ei ehdoteta muutoksia ihmiskaupan uhrien auttamisen järjestämistä tai auttamisjärjestelmän toimintaa koskevaan sääntelyyn eikä säännösten soveltamisalaan. Myöskään ihmiskaupan uhreille myönnettäviä oleskelulupia koskevaan sääntelyyn ei ehdoteta tässä yhteydessä muutoksia.

Valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena ja puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä muuttamattomina.

Valiokunta on viimeaikaisissa kannanotoissaan kiinnittänyt huomiota siihen, että ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakasmäärä on viime vuosina jatkuvasti kasvanut mutta ihmiskaupparikoksista kirjattujen rikosilmoitusten, tutkintojen ja tuomioiden määrät ovat pysyneet melko pieninä. Auttamisjärjestelmän asiakkaaksi voidaan esittää ja ottaa henkilöitä kansalaisuudesta riippumatta. Näin ollen auttamisjärjestelmässä voi olla sekä Suomen että ulkomaan kansalaisia ja henkilö voi olla joutunut ihmiskaupan uhriksi Suomessa tai ulkomailla. Auttamisjärjestelmän asiakkaiksi viime vuosina otetuista henkilöistä suurin osa, 66—70 prosenttia, on joutunut ihmiskaupan uhriksi ulkomailla.

Valiokunta korostaakin mietinnössään sitä, että Suomen on toimittava unionitasolla aktiivisesti sen puolesta, että ihmiskaupan uhreja autetaan riittävällä tavalla kaikissa EU-maissa, eikä valiokunta pidä tarkoituksenmukaisena nykyistä tilannetta, jossa yli puolet Suomen auttamisjärjestelmän piiriin tulevista uhreista on joutunut ihmiskaupan uhriksi muualla kuin Suomessa.

Hallituksen esityksen perusteluista käy ilmi, että ihmiskaupan uhrien auttaminen on järjestetty Pohjoismaissa ja EU-jäsenvaltioissa hyvin eri tavoin. Joutsenon vastaanottokeskuksen hallinnoiman auttamisjärjestelmän kaltaista toimijaa ei kuitenkaan muissa maissa ole.

Valiokunta pitää erityisesti rikostorjunnan näkökulmasta tärkeänä, ettei Suomen muista maista eroava järjestelmä johda siihen, että Suomi näyttäytyy muita houkuttelevampana ihmiskaupparikollisuuden kohdemaana.

Valiokunta pitää tärkeänä, että auttamisjärjestelmän ja poliisin välinen käytännön tiedonvaihto on jatkossakin toimivaa. Esimerkiksi vihjetiedoilla voi olla keskeinen merkitys rajat ylittävän ihmiskaupparikollisuuden torjunnassa. Valiokunnan käsityksen mukaan ehdotettu sääntely ei aiheuta muutoksia nykyiseen käytäntöön. Vastaanottolain sääntely ei kuitenkaan jatkossa enää velvoita auttamisjärjestelmää ilmoittamaan poliisille kaikista auttamisjärjestelmään otetuista henkilöistä. Valiokunta katsoo, että esimerkiksi rikostiedustelua koskevaa lainsäädäntöä kehitettäessä on varmistettava, että esitutkintaviranomaiset pystyvät tehokkaasti ja vaikuttavasti paljastamaan ja torjumaan ihmiskaupparikollisuutta, ja tarvittaessa myös tiedonsaantioikeuksia ja ilmoittamisvelvollisuutta koskevia säännöksiä on täsmennettävä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen yhteydessä hyvinvointialueille rakennetaan toimivat menettelyt ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi ja avun pariin ohjaamiseksi. Lisäksi todetaan, että kun järjestämisvastuu sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta siirtyy, on kunnilla jatkossakin tärkeä rooli. Ihmiskaupan uhrin tunnis-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 136/2022 vp

taminen voi tapahtua kunnan palveluissa, ja uhri voi tarvita esimerkiksi työllisyys- ja maahanmuuttopalveluja. Toimenpiteitä viranomaisten osaamisen kehittämiseksi on myös syytä jatkaa.

Vastaanottolakia sovelletaan niiden ihmiskaupan uhrien auttamiseen, jotka on otettu auttamisjärjestelmän asiakkaiksi. Lisäksi kunnissa ja jatkossa hyvinvointialueilla autetaan sosiaali- ja terveydenhuollon yleislainsäädännön nojalla sellaisia ihmiskaupan uhreja, jotka eivät ole auttamisjärjestelmän asiakkaita.

Valiokunnan huomiota on asiantuntijakuulemisessa kiinnitetty siihen, että vastaanotto- lain soveltaminen sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämiseen uhrille, jolla on kotikunta Suomessa, ei laajenna uhrin oikeutta palveluihin. Valiokunta korostaa, että auttamisjärjestelmässä olevaa henkilöä ei voida asettaa etusijalle sosiaali- ja terveyspalveluiden saajana vaan auttamisjärjestelmään otetun ihmiskaupan uhrin hoidon- ja palvelutarve arvioidaan samoilla perusteilla kuin muidenkin haavoittuvassa asemassa olevien. Ihmiskaupan uhreilla voi kuitenkin olla erityistarpeita, jotka huomioidaan palvelutarpeita arvioitaessa.

Valiokunta painottaa, että lainsäädännössä ei ole nimenomaista säännöstä ihmiskaupan uhrin erityisasemasta, eikä hallituksen esityksessä sellaista myöskään ehdoteta. Valiokunta toteaa kuitenkin selvyuden vuoksi, että vastaanottolain sääntely ei aseta ihmiskaupan uhreja muita kotikunnan omaavia parempaan asemaan sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä sovellettaessa.

Tähän valiokunnan mietintöön jätettiin yksi perussuomalaisten ja kokoomuksen yhteinen vastalause, jossa ehdotetaan lakiehdotusten hylkäämistä. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia esittelystä. — Edustaja Elomaa, olkaa hyvä.

19.06 Ritva Elomaa ps: Arvoisa puhemies! Tämä hallituksen esitys koskee ihmiskauppaa. Ihmiskauppa ilmiönä on tuomittavaa toimintaa ja äärettömän vakava asia. Ihmiskaupan uhrien tunnistamista edistävää lainsäädäntöä on uudistettava. Väärinkäytösten ehkäisemiseksi on löydettävä keinot.

Hallituksen esitys ei tällaisenaan toimi vaan päinvastoin vaikeuttaisi epäiltyjen rikosten selvittämistä ylipäänsä. Keskusrikospoliisin asiantuntijalausunnon mukaan tukitoimissa, arvioinneissa ja tunnustamisen tarjoamisessa oikeuksissa on Pohjoismaiden välillä niin suuria eroavuuksia, että Suomi saattaa näyttäytyä jopa houkuttelevana kohteena.

Auttamisjärjestelmän piiriin päässeiden kansalaisuudet ovat pääosin Irak, Somalia ja Afganistan. On viitteitä siitä, että järjestelmää käytetään toissijaisena väylänä oleskeluluvan saamiseen. Sosiaali- ja terveyspalvelujen piiriin pääsyyn ei voi olla etusijaa kenelläkään näinä aikoina vaan yhdenvertaisuuteen pitää pyrkiä. Hallituksen esityksessä ei perustella, miksi erillislain valmistelua ei jatkettu, vaan siinä vain vahvistetaan nykyistä järjestelmää.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Mari Rantanen, olkaa hyvä.

19.07 Mari Rantanen ps: Arvoisa puhemies! Tässä vaiheessa käytän puheenvuoroni esitelläkseni mietintöön jätettyä vastalauseetta. Tämän lähtökohta on se, että ottaen huomioon ihmiskaupparikosten erittäin vakavan luonteen ja rikosvastuun toteutumisen tärkeyden on

Pöytäkirjan asiakohta PTK 136/2022 vp

jollakin tavalla hyvin ikävää se, että lakiesityksessä pikemminkin vahvistetaan ihmiskaupan näkemistä ilmiönä eikä rikollisuutena ja rikoksina, joiden tekijöiden tulisi joutua vastuuseen.

Kuten todettua, tässä todella siis pyritään siihen, että meillä on ihmiskaupan uhreja, joita tunnustetaan auttamisjärjestelmässä mutta joilla ei ole mitään tekoa rikosprosessin kanssa. Jo pelkästään ehkä voisi ajatella, että kun me puhumme rikoksen uhrista, niin silloin myös rikoksen tulisi olla aika merkittävässä roolissa, eritoten rikollisten kiinnisaanti ja tuomiolle saanti. En tiedä, onko tässä tullut esiin, mutta siis tämän tyyppisessä järjestelmässä, jos verrataan muihin Pohjoismaihin, ei ole kyllä mitään näyttöä siitä, että jos nämä prosessit eriyttäisiin, niin siitä olisi minkäänkokoista apua siihen, että rikoksia tulisi enemmän esiin. Päinvastoin, itse asiassa me olemme tekemässä sellaista järjestelmää, joka poikkeaa, kuten mietinnössäkkin todetaan, varsin merkittävällä tavalla muista Pohjoismaista. Niin kuin edustaja Elomaa totesi, niin KRP todella katsoi, että tässä voidaan olla sekä luomassa houkutustekijää eritoten ihmiskaupan rikollisille, jotka tekevät näitä rikoksia, että myöskin luomassa sellaista toissijaista väylää suomalaiseen yhteiskuntaan, että kun turvapaikkaa ei heru, niin sitten voidaan opastaa ihmiskaupan auttamisjärjestelmään. Tästähän todella on siis viitteitä, että sinne tälläkin hetkellä ohjautuu kielteisen turvapaikan saaneita, ja heitä ohjaa sinne — siis ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tilastojen mukaan — muun muassa Pakolaisneuvonta. Eli kyllä ilmeisestikin tämän tyyppistä toimintaa on.

Sitten hyvin mielenkiintoista valiokunnan saamien selvitysten perusteella on EU:n laajuisesti se, mistä maista ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ohjaututaan. Meillä yleisimmät kansalaisuudet ovat todella Irak, Somalia ja Afganistan, mutta muualla Euroopassa maat ovat toisia. Eli ehkä voisi ajatella, että jos me kovasti poikkeamme muista EU-maista, niin jonkunäköinen erikoisuus omassa järjestelmässämme on.

Sitten tämä erityisasema terveyspalveluiden käyttäjänä, mikä hallituksen esityksessä tuodaan esiin: Ehkä jatkossa emme voi puhua rikoksen uhreista, jos me emme tiedä koko rikosta, sitä, mitä on tapahtunut, mutta tuntuu kovin kummalliselta, että me asettaisimme heidät erityisasemaan palveluiden saannissa. Meillä on myöskin muita rikoksen uhreja. Siellä on väkivaltarikoksen uhreja, siellä on lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhreja, ja tuntuu kummalliselta, että vain yksi ryhmä asetettaisiin tähän. Siihen ei liene perusteita.

No, tätähän ei ole tokikaan perustuslakivaliokunnassa nyt lausutettu, vaan lakiesitys on käynyt vain hallintovaliokunnassa, mutta tämä tuntuu kummalliselta. Nimittäin nythän on se tilanne, että jos henkilö saa tämän vastaanottolain perusteella palveluita ja hänen katsotaan olevan erityisasemassa, niin silloin se tarkoittaa vakiintuneen tulkinnan mukaan, että hänellä on oikeus julkisesti maksettujen yksityisten sote-palveluiden käyttämiseen ja kunnalla olisi velvollisuus näiden järjestämiseen ohi muiden potilaiden, asiakkaiden ammatillisen tarveharkinnan. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että auttamisjärjestelmään otetun ihmiskaupan uhrin lapsi on tämän tulkinnan mukaan oikeutettu saamaan vaikkapa lasten psykiatrisia palveluja priorisoitujen potilaiden ohitse ja yksityisesti.

Eli kyllä tässä aika iso epäsuhta on, ja ongelma on se, että tämä esitys ei korjaa lainsäädännön puutteita nyt lainkaan. Tiedämme hyvin, että valiokunnan mietintökin toteaa sen, että ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakasmäärä kasvaa, mutta samaan aikaan rikosvastuu ei kasva. Meillä ei ole yhtään enempää tutkintoja — rikostutkintoja, esitutkintoja — ja tuomioita. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan meillä on auttamisjärjestelmään tullut tietävästikin myös rikoksen tekijöitä. Siinäköän mielessä tätä ei saisi koskaan kytkeä pois siitä rikosprosessista. Siltä osin olemme kyllä sitä mieltä, että tämä lakiesitys ei

Pöytäkirjan asiakohta PTK 136/2022 vp

ole se, millä näitä asioita korjataan, vaan lakiesitys tulisi hylätä ja pohtia tämä koko järjestelmä uudestaan niin, että me emme ainakaan itse luo maahamme kahden kerroksen väkeä myöskään palveluiden suhteen. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitos. — Edustaja Autto, olkaa hyvä.

19.14 **Heikki Autto kok:** Arvoisa puhemies! Edustaja Rantaselle, valiokunnan puheenjohtajalle, kiitos sekä mietinnön esittelystä että perussuomalaisten ja kokoomuksen vastalauseen esittelystä. Kannatan näitä edustaja Rantasen vastalauseen mukaisia muutosesityksiä.

Yleiskeskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 220/2022 vp sisältyvien 1.—3. lakiehdotuksen sisällön mietinnön mukaisena. Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely päättyi.